

Наукові перспективи
Видавнича група

ЖУРНАЛ
Національні інтереси

України

*Створимо переможне
майбутнє України разом*

9(14)
2025

Військова академія (м. Одеса)

Видавнича група «Наукові перспективи»

*Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного
управління*

«Національні інтереси України»

№ 9(14) 2025

2025

Military Academy (Odesa)

Scientific Perspectives Publishing Group

*All-Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public
Administration*

«National interests of Ukraine»

№ 9(14) 2025

2025

ISSN 3041-1793 Online

УДК 0/3+7/8]:001.31](477)(051)

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-9\(14\)](https://doi.org/10.52058/3041-1793-9(14))

**“Національні інтереси України”: науково-практичний журнал. 2025.
№ 9(14) 2025. С.1197.**

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України #1415 від 02.10.2024 журнал включений до Переліку наукових фахових видань України, категорія “Б”, спеціальності: 081 Право; 281 Публічне управління та адміністрування; 256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності); 051 Економіка; 052 Політологія

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 10.12.2024 № 1721 журналу присвоєно категорію “Б” зі спеціальностей: К1 Державна безпека; К2 Безпека державного кордону; К6 Забезпечення військ (сил)

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 10.09.2025, № 5/9-25)

Програмні цілі науково-практичного журналу “Національні інтереси України” (далі – журнал): публікація оригінальних наукових статей із найактуальніших питань національної безпеки, публічного управління та адміністрування, права, економіки і політології України, зарубіжних країн для розвитку, удосконалення української національної науки та освіти; організація наукових дискусій

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible та до міжнародної пошукової системи Google Scholar

Рік заснування: 2024.

Журнал виходить раз на місяць

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії:

Кириленко Володимир Анатолійович - доктор військових наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри Воєнної академії імені Євгенія Березняка, полковник (Київ, Україна)

Почесний редактор:

Романенко Євген Олександрович - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління», полковник (Київ, Україна)

Головний редактор:

Мисик Анатолій Борисович - доктор військових наук зі спеціальності охорона державного кордону, професор, професор кафедри національної безпеки та управління факультету підготовки керівних кадрів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)

Члени редакції журналу Розділу «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону»:

Беньковська Наталя Борисівна - кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія» (Одеса, Україна)

Братко Артем Володимирович – доктор військових наук зі спеціальності «Охорона державного кордону», доцент, професор кафедри прикордонної служби факультету безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)

Булгаков Руслан Валерійович - кандидат технічних наук, доцент, начальник кафедри забезпечення військ (сил) Військової академії (Одеса, Україна)

Головань В'ячеслав Григорович - кандидат технічних наук в галузі 25 – Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону, спеціальності 255 – «Озброєння та військова техніка», професор, професор кафедри ракетно-артилерійського озброєння факультету підготовки спеціалістів ракетно-артилерійського озброєння Військової академії (Одеса, Україна)

Дейнега Олександр Васильович - доктор військових наук, професор, головний науковий співробітник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Україна (Київ, Україна)

Дружинін Віталій Світозарович - доктор філософії за спеціальністю 255 Озброєння та військова техніка, старший викладач кафедри забезпечення паливом та мастильними матеріалами Військової академії (Одеса, Україна)

Запорожець Тетяна Володимирівна - доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Катеринчук Іван Степанович - доктор технічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, учений у галузі озброєння та військової техніки

Клименко Наталія Григорівна - доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Козубцов Ігор Миколайович - доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри бойового застосування підрозділів зв'язку, доцент кафедри військово-гуманітарних дисциплін Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (Київ, Україна)

Котов Денис Олександрович - доктор філософії зі спеціальності 255 - Озброєння та військова техніка, доцент кафедри автомобільної техніки Військової академії (Одеса, Україна)

Кушнарьова Галина Олександрівна - кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри забезпечення військ (сил) Військової академії (Одеса, Україна)

Кушнарьова Галина Олександрівна - кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри забезпечення військ (сил) Військової академії (Одеса, Україна)

Левченко Ігор Славович - кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри забезпечення паливом та мастильними матеріалами Військової академії (Одеса, Україна)

Максименко Юрій Анатолійович - кандидат технічних наук в галузі 253 “Військове управління (за видами збройних сил)”, 254 “Забезпечення військ (сил)”, 255 “Озброєння та військова техніка”, доцент, начальник кафедри організації розвідувальної – інформаційної роботи та технічних засобів розвідки Військової академії (Одеса, Україна)

Маміч Віктор Володимирович - кандидат технічних наук в галузі 254 “Забезпечення військ (сил)”, 255 – Озброєння та військова техніка, доцент, доцент кафедри організації розвідувальної-інформаційної роботи та технічних засобів розвідки Військової академії (Одеса, Україна)

Марутян Рена Рубенівна - доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри глобальної та національної безпеки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Машков Олег Альбертович - доктор технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат державної премії України в галузі науки і техніки, професор кафедри екологічної безпеки Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (Київ, Україна)

Мейко Олександр Васильович - доктор наук з державного управління, Перший заступник ректора (перший проректор) з навчальної роботи Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)

Мосов Сергій Петрович - доктор військових наук, професор, професор кафедри авіації та авіаційного пошуку і рятування Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (Київ, Україна)

Пастернак Ігор Миколайович - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри продовольчого та речового забезпечення Військової академії (Одеса, Україна)

Певцов Геннадій Володимирович - доктор технічних наук професор, Заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Помаза-Пономаренко Аліна Леонідівна - доктор наук з державного управління, начальник наукового відділу проблем державної безпеки навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України ДСНС України (Харків, Україна)

Попов Сергій Афанасійович - кандидат технічних наук в галузі 254 “Забезпечення військ (сил)”, 255 – Озброєння та військова техніка, Доктор з державного управління 28 – публічне управління та адміністрування, доцент, професор, професор кафедри організації розвідувальної інформаційної роботи та технічних засобів розвідки Військової академії (Одеса, Україна)

Потеряйко Сергій Петрович - доктор наук з державного управління, професор, заступник начальника науково-організаційного відділу Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (Київ, Україна)

Рабоча Тетяна Валентинівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри забезпечення військ (сил) Військової академії (Одеса, Україна)
Семененко Олег Михайлович - доктор військових наук, професор, заступник начальника інституту з наукової роботи Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України (Київ, Україна)
Стоянова-Коваль Світлана Савівна - доктор економічних наук, професор Військової академії (Одеса, Україна)
Тарадуда Дмитро Віталійович - кандидат технічних наук, доцент, заступник начальника кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт факультету цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України ДСНС України (Харків, Україна)
Фаріон Олег Борисович - доктор військових наук зі спеціальності «Охорона державного кордону», професор, професор кафедри прикордонної безпеки факультету підготовки керівних кадрів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
Чорна Катерина Павлівна - доктор наук з державного управління, доцент, проректор Міжрегіональної Академії Управління персоналом (Київ, Україна)
Якиминська Любов Вікторівна - кандидат історичних наук, доцент, викладач кафедри продовольчого та речового забезпечення Військової академії (Одеса, Україна)

Члени редакції журналу Розділу «Право»:

Бухтіярова Ірина Геннадіївна - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ
Калинюк Степан Степанович - кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
Кришевич Ольга Володимирівна - кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
Куртакова Ганна Олександрівна - доктор філософії в галузі права, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого, начальник відділу організації практики та позанавчальної роботи МАУП (Київ, Україна)
Кушнір Ірина Павлівна – доктор юридичних наук зі спеціальності «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», доцент, заступник начальника кафедри адміністративної діяльності факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
Оробець Костянтин Миколайович - кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри кримінально-правової політики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)
Пастух Ігор Дмитрович - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ
Стрельченко Оксана Григорівна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ
Тимчишин Андрій Михайлович - доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Івано-Франківська філія (Івано-Франківськ, Україна)
Шевчук Олександр Михайлович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Харків, Україна)

Члени редакції журналу Розділу «Економіка»:

Абуселідзе Георгій - завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
Бабчинська Олена Іванівна - доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та адміністрування Державного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
Божидай Ірина Ігорівна- кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування, заступник декана факультету менеджменту, адміністрування та права Державного біотехнологічного університету
Вишневецька Оксана Василівна - кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення ННЦ «Інститут аграрної економіки»
Гетьман Ольга Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Харківського національного університету автомобільно-дорожнього університету (Харків, Україна)
Залуцька Христина Ярославівна - доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, Україна)
Канцір Ірина Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, Україна)
Карпінський Борис Андрійович - доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
Квасній Любов Григорівна - кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри математики та економіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
Кривенко Надія Василівна - кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу економіки аграрного виробництва Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»
Македон Вячеслав Владиславович - доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. (Дніпро, Україна)
Новаковська Ірина Олексіївна - доктор економічних наук, професор кафедри земельного кадастру НУБіП України, член-кор НААН (Київ, Україна)

Члени редакції журналу Розділу «Публічне управління та адміністрування»:

Гончарук Наталія Трохимівна - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Дзяна Галина Олексіївна - кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного врядування Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, Україна)

Клименко Наталія Григорівна - доктор наук з державного управління, професор кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Медведчук Оксана Валеріївна - кандидат наук з державного управління, доцент, Начальник відділу нормативно-методичного забезпечення та управління проектами Міждержавної гільдії інженерів-консультантів (Київ, Україна)

Мельниченко Олександр Анатолійович - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я, Харківський національний медичний університет (Харків, Україна)

Непомнящий Олександр Михайлович - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри архітектури і просторового планування факультету архітектури, будівництва та дизайну Національного авіаційного університету, експерт Експертної ради МОН з питань атестації наукових кадрів з суспільних наук (Київ, Україна)

Пахомова Тетяна Іванівна - доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій Навчально – наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)

Прав Юрій Григорович - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри засобів захисту інформації Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Торічний Вадим Олександрович – доктор наук з державного управління зі спеціальності «Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку», доцент, професор кафедри національної безпеки та управління факультету підготовки керівних кадрів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)

Члени редакції журналу Розділу «Політологія»:

Горло Наталя Віталіївна - доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)

Лавриненко Ганна Андріївна - кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та соціології Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

Примуш Микола Васильович - доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (Вінниця, Україна)

Третяк Олексій Анатолійович - доктор політичних наук, професор, в. о. завідувача кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)

Хорішко Лілія Сергіївна - доктор політичних наук, професор , професор кафедри політології Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори

ЗМІСТ

РОЗДІЛ «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону»

Беседа Д.В., Руденко О.І. <i>РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ: ПРИНЦИПИ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ</i>	18
Бідюк Ю.В., Руденко О.І. <i>СУТНІСТЬ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЛЬТРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕПРАВЛЕННЮ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ</i>	31
Волков М.С. <i>ВПЛИВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ТРЕНУВАННЯ НА РОЗВИТОК ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ УКРАЇНИ</i>	45
Гончаров Є.І. <i>ТАКТИЧНА ГОТОВНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ</i>	65
Гурковський В.І., Романенко Є.О., Кириленко О.П. <i>ДОПУСТИМІСТЬ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ДОКАЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖ НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ, МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ ТА БЕЗПЕКОВОЮ РЕАЛЬНОСТЮ</i>	74
Гурковський В.І., Романенко Є.О., Череп В.Л., Цибізов А.Л., Кметь С. <i>ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВАЖКИХ СТРІЛЕЦЬКИХ СИСТЕМ У МОБІЛЬНИХ ГРУПАХ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ ПІД ЧАС НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ПОВІТРЯНИХ ЗАГРОЗ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД</i>	91
Дашко П.В., Дегтяр О.А., Висоцький О.М., Золотухіна А.В. <i>ЗАСТОСУВАННЯ ШІ ДЛЯ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ У КІБЕРБЕЗПЕЦІ</i>	102
Демчишин В., Дегалюк М. <i>ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ</i>	116

Дегтяр О.А., Носков О.О. <i>ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРОГНОЗУВАННІ ТА ВИЯВЛЕННІ КІБЕРЗАГРОЗ</i>	126
Дегтяр О.А., Боков О.В. <i>ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ</i>	137
Доля С.В., Бірук А.І., Солоненко В.М. <i>ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ЗЕНІТНОГО РАКЕТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ПРИКРИТТЯ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНОГО УГРУПОВАННЯ ВІЙСЬК В ОБОРОННІЙ ОПЕРАЦІЇ</i>	150
Зайцев І. П., Василенко Є.Ю., Амелін С.В. <i>ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛІЗУ ПРОВЕДЕНИХ ДІЙ (AFTER-ACTION REVIEW) ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З КУРСАНТАМИ ВВНЗ УКРАЇНИ</i>	163
Залож В.В., Торічний В.О., Глуздань О. П., Антох О.В. <i>МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ У СФЕРІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	176
Золотов А.В., Андрусак М.В., Русецький Р.Ю., Акімов О.О. <i>АНАЛІЗ ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ФРН, ФРАНЦІЇ</i>	194
Кацюба І.О., Дегалюк М.А. <i>ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ</i>	213
Кільдеров Д.Е., Федоренко І.М., Даценко О.П. <i>ЮРИДИЧНІ ПРИНЦИПИ, ПІДХОДИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИЙНЯТІ У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ НАТО З ПИТАНЬ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ</i>	221
Колесник О.В., Ландарь Р.В. <i>АНАЛІЗ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУРМОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ ЧЛЕНІВ НАТО У ВОЄННИХ КОНФЛІКТАХ СУЧАСНОСТІ</i>	236
Комісарова Н.О., Комісаров М.Л., Подоляк Д.С. <i>ЗАХИСТ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ</i>	248

Кошова С.П. <i>НАУКОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ</i>	258
Кропивна К.О. <i>ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮ- ВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ</i>	270
Ландишевський В.В., Батенко І.В., Скобовят Ю.М., Сапов О.М., Панчук А.Г. <i>ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АВІАЦІЙНИМИ З'ЄДНАННЯМИ В УМОВАХ АСИМЕТРИЧНИХ ЗАГРОЗ</i>	280
Мельник О.М. <i>ФІЛОСОФСЬКЕ ЗНАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЖИТТЄВОМУ САМОВИЗ- НАЧЕННІ УКРАЇНСЬКОГО ВОЇНА</i>	297
Морквін Д.А., Годлевський С.О., Гох І.М. <i>СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПО РОБОТІ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ І ЗАКОННОСТІ</i>	311
Нестеренко О.О. <i>ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВЕДЕННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ РОЗВІДКИ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ</i>	330
Остапчук В.М., Дегтяр О.А. <i>ДИНАМІКА БЕЗПЕКИ Й НЕБЕЗПЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ</i>	339
Примаченко В.Ф., Чеханюк Б.Є., Дорошенко А.Г., Василенко В.В. <i>ІНЖЕНЕРНИЙ ЗАХИСТ СПОРУД ВІД УРАЖЕННЯ ЗАСОБАМИ ПОВІТРЯНОГО НАПАДУ</i>	353
Пшенична О.О. <i>АДАПТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРИКОРДОННОГО КОНТРОЛЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ</i>	369
Силкін Є.В. <i>ДОСВІД ТРО «МЕДІА» У ВИКОРИСТАННІ ТЕАТРУ ВЕТЕРАНІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖ- БОВЦІВ</i>	380

Ситник О.В., Кречко М.В., Філіппов М.О., Чуканов А.І. <i>ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ЩОДО ІНЖЕНЕРНОЇ ПІДТРИМКИ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО БОЮ</i>	394
Сірий О.В., Руденко О.І. <i>МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	405
Согорін А.А., Бірук А.І., Ніконенко А.М. <i>ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ</i>	425
Согорін А.А., Пурнак В.П., Бовсунівський І.М. <i>ОГЛЯД ПРАКТИК ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТУ «A LEADER'S GUIDE TO AFTER ACTION REVIEW» ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ АРМІЙ КРАЇН НАТО</i>	440
Столярова Т.В., Прокопенко В.В. <i>ПОЖИВНА ЦІННІСТЬ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЇЇ ЗМІНИ В ХАРЧУВАННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ</i>	454
Третяк Д.А., Кульбаба Т.Ф. <i>РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИКОРДОННОЇ КОМЕНДАТУРИ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДЕРЖАВНИМ КОРДОНОМ</i>	465
Тушко Д.А. <i>МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ СПРОМОЖНОСТІ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ВИКОНУВАТИ ЗАВДАННЯ В УМОВАХ УСКЛАДНЕННЯ ОБСТАНОВКИ НА ДІЛЯНЦІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ</i>	477
Хоменко Є.В., Бесараб П.М., Венгер О.О., Тулинський А.О., Лаптев С.В. <i>МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ МАСКУВАННЯ ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУД В УМОВАХ СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ДІЙ</i>	486
Чайка Є.С. <i>ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ КОМП'ЮТЕРНІЙ РОЗВІДЦІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	499

Чорнопіщук І.М..

515

АНАЛІЗ ІСНУЮЧОГО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО АПАРАТУ ЩОДО ДІЙ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

РОЗДІЛ «Право»

Берелет В.В.

529

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНOSTІ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Возник М.В., Будяк Ю.В.

542

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Гаруст Ю.В., Федорович О.М.

552

ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Дика О.С.

563

ПСИХОЛОГІЯ ДОВІРИ У ВІДНОСИНАХ МІЖ ЮРИСТОМ ТА КЛІЄНТОМ

Дрозач С.

571

ВИТОКИ ТА ГЕНЕЗИС АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНІ

Лесько Н.В.

585

ПЕРЕШКОДИ ДО ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Маньгора В.В., Бессараб Д.О., Суський В.О.

597

ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНОГО ІЗ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Мельниченко Б.Б.

607

ІНСТИТУТ ДОБРОЧЕСНОСТІ СУДДІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОСУДДЯ

Некlesa О.В.

617

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

- Омельчук Л.В., Новицька Н.Б.** 627
*КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТА ПОРУШЕННЯ
ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИМОГ ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗ-
ПЕКИ*
- Перепелиця С.І.** 635
*ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ РОЗУМІННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАК-
ТЕРИСТИКИ КОЛАБОРАЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ*
- Поліщук В.А.** 650
*ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОГО КОНТРОЛЮ: ПРИРОДА, ТРАНСФОРМАЦІЇ
ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ*
- Рахлін Б.М.** 668
*ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ
ВИКОРИСТАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ГРОМАДЯН ОПЕ-
РАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ*
- Сидоренко Д.В.** 679
*ІНСТИТУТ ОЦІНКИ МАЙНА ТА МАЙНОВИХ ПРАВ У ПРАВОВІЙ
СИСТЕМІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД*
- Скрипнюк О.О.** 691
*ПРАВОВИЙ ВИМІР КУЛЬТУ ПРЕЗИДЕНТА КАЗАХСТАНУ ТА ЙОГО
ВПИВ НА СУЧАСНИЙ АВТОРИТАРНИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВИ*
- Тарасенко Л.Л.** 700
*ВИДАЧА ДУБЛІКАТА ВИКОНАВЧОГО ДОКУМЕНТУ ТА ПРЕД'ЯВЛЕННЯ
ЙОГО ДО ВИКОНАННЯ: ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ*
- Шевчук О.** 715
*ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ СТОРІН
КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ: АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА
ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ*
- Шорський П.О.** 727
*СУЧАСНИЙ СТАН ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ*
- Якимець С.С.** 739
ГЕНЕЗИС СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ПРАВОВИХ ТРАДИЦІЯХ СВІТУ

РОЗДІЛ «Економіка»

- Іліна А.О.** 752
HUMAN CAPITAL IN THE SYSTEM OF INNOVATIVE DESIGN OF SPECIAL (FREE) ECONOMIC ZONES
- Залізняк В.П.** 772
ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: СТРАТЕГІЇ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
- Корнієнко О.Ю.** 784
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРИ-ФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ
- Сас Л.С., Гвоздик Р.М.** 793
ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДЕМО-ГРАФІЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ІНФРАСТРУКТУРНІ ВИКЛИКИ
- Сєвідова І.О., Велієва В.О.** 802
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ЗВІТНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
- Станіславик О.В., Коваленко О.М., Мамонтенко Н.С.** 815
МІЖНАРОДНА ЛОГІСТИКА В ЕПОХУ INDUSTRY 4.0: ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

РОЗДІЛ «Публічне управління та адміністрування»

- Атаманчук Ю.М.** 839
КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
- Білик О.О.** 849
ПЕРЕДУМОВИ ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ТА ІНСТРУ-МЕНТІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ
- Бражко О.В.** 862
ПЕРСПЕКТИВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Дегтяр О.А.

875

*ПЕРВИННА МЕДИЦИНА І МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я: ВІД ІДЕЇ ДО ПРАКТИКИ***Зарубенко А.О.**

887

*ІНФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ АПАРАТ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ***Качан Я., Міщенко К., Грищенко С.**

899

*МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІМПЛІКАЦІЇ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ***Криштанович М.Ф.**

912

*ІНСТИТУЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ***Лаврентій Д.С.**

921

*КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ***Лісовенко Д.В., Альбещенко О.С.**

937

*АНАЛІЗ РОЛІ ТА МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ***Логоша В.В.**

951

*ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ***Молодцов О.В., Білоцький О.В., Кушнірюк В.М.**

963

*ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ ТА ПІДГОТОВКИ ДО УЧАСТІ В НЬОМУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА***Мосора Л.С.**

978

УПРОВАДЖЕННЯ КРАЩИХ ПРАКТИК УПРАВЛІННЯ КАДРАМИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Павелко І.І., Луханін В.В., Велісар С.А. 989
МОТИВАЦІЙНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ТА УПРАВЛІНСЬКОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ

Пархоменко С.А., Ситник Г.П., Запорожець Т.В. 1005
РОЛЬ, МІСЦЕ І ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНО ВИЗНАЧЕНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО І ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО КУРСУ

Процюк Ю.О., Дегтяр О.А. 1022
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Радзівілов Г.Д. 1033
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ГЛОБАЛЬНОЮ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЮ І ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИКИ

Рябошапка О.С., Ніколаєв К.Д. 1046
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Серьогіна Н.О. 1055
МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ У РОЗВИТОК СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Толмачов О.А. 1067
ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВІДНОВЛЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН: АСПЕКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

РОЗДІЛ «Політологія»

Бузаров А.І. 1079
ФОРПОСТ ДЕМОКРАТІЇ: ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО ІМІДЖУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Гетьманчук М.П. 1103
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НАДДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

- Кипич І.В.** 1119
ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ: ІМІДЖЕВІ СТРАТЕГІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ
- Синюченко А.М.** 1131
ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕМОКРАТІЙ З ОГЛЯДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНУ СФЕРУ
- Скляр О.С., Міщенко А.М.** 1143
ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНИХ СИСТЕМ У ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ, ГРУЗІЇ ТА ЕСТОНІЇ
- Танасков С.М.** 1156
РОЛЬ АРМІЇ В ОБҐРУНТУВАННІ ЛЕГІТИМНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ВИМІР
- Фастовець Н.В., Букорос Т.О.** 1168
ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ, ІДЕОЛОГІЙ, ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПРАВА ЄС: ІСТОРИЧНИЙ І СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ
- Чабанна М.В.** 1182
МЕТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ВИМІРУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

УДК 341.3(430+44):355.1

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-9\(14\)-194-212](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-9(14)-194-212)

Золотов Андрій Валерійович ад'юнкт кафедри менеджменту персоналу і підготовки військ (сил) Національного університету оборони України, заступник начальника Науково-методичного центру кадрової політики Міністерства оборони України, <https://orcid.org/0009-0005-6649-3877>

Андрусяк Марк Володимирович Департамент кадрової політики Міністерства оборони України, <https://orcid.org/0009-0001-7708-0323>

Русецький Руслан Юрійович Департамент кадрової політики Міністерства оборони України, <https://orcid.org/0009-0000-1540-0857>

Акімов Олександр Олексійович доктор наук з державного управління, професор, Заслужений економіст України, Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, <https://orcid.org/0000-0002-9557-2276>

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ФРН, ФРАНЦІЇ

Анотація. У статті здійснено комплексний порівняльно-правовий аналіз моделей формування військового законодавства щодо проходження служби у Збройних силах Федеративної Республіки Німеччина та Французької Республіки. Метою дослідження є виявлення ключових принципів, нормативно-правових механізмів і організаційно-інституційних практик, які забезпечують ефективне функціонування інституту військової служби в умовах демократичного врядування, а також визначення можливостей їх адаптації в Україні. Методологічною основою дослідження слугує міждисциплінарний підхід, що поєднує порівняльне правознавство, елементи інституційного аналізу та концепції демократичного цивільного контролю над збройними силами. Проаналізовано конституційні положення, спеціальні закони, дисциплінарні кодекси, практику призову та контрактної служби, механізми парламентського контролю, статус і функції військових омбудсманів, а також моделі соціального захисту військовослужбовців у ФРН і Франції. Узагальнено основні риси німецької моделі як багаторівневої та нормативно кодифікованої системи із жорстким ex-ante контролем Бундестагу, що забезпечує високий рівень прозорості й підзвітності, але вимагає гнучкості в умовах швидкоплинних операцій. Французький підхід охарактеризовано як більш мобільний і соціально орієнтований, із сильним

виконавчим компонентом і акцентом на професіоналізацію війська, хоча з істотними обмеженнями політичних прав військових. У статті проведено SWOT-аналіз правових моделей ФРН і Франції у контексті їх можливої адаптації до національного правового поля України. У результаті зроблено висновок, що найбільш релевантними для України є такі елементи: парламентський мандат на застосування сили, інститут військового омбудсмена, гнучкі моделі короткострокової служби, уніфікована система соціальних гарантій та обов'язкові програми професійної реінтеграції звільнених військовослужбовців. Зазначено, що впровадження окремих механізмів із досвіду ФРН і Франції потребує правової адаптації, зваженого врахування національних реалій, безпекових загроз і наявної інституційної спроможності. Упровадження таких змін дозволить посилити демократичний контроль, підвищити бойову спроможність та відновити довіру до військових інституцій у період війни та післявоєнного відновлення.

Ключові слова: військове законодавство, військовий омбудсмен, демократичний нагляд, Збройні сили, кадрова безпека, оборонна політика, парламентський контроль, правовий статус військовослужбовця, професіоналізація армії, соціальні гарантії.

Zolotov Andrii Colonel, Associate Professor of the Department of Personnel Management and Training of Troops (Forces), National Defence University of Ukraine, Deputy Head of the Scientific and Methodological Centre of Personnel Policy of the Ministry of Defence of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0009-0005-6649-3877>

Andrusiak Mark Department of Personnel Policy of the Ministry of Defense of Ukraine, <https://orcid.org/0009-0001-7708-0323>

Rusetskyi Ruslan Department of Personnel Policy of the Ministry of Defense of Ukraine, <https://orcid.org/0009-0000-1540-0857>

Akimov Oleksandr Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Economist of Ukraine, Scientific and Methodological Center for Personnel Policy of the Ministry of Defense of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9557-2276>

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE IN FORMING MILITARY LEGISLATION ON MILITARY SERVICE IN THE ARMED FORCES OF GERMANY AND FRANCE

Abstract. The article presents a comprehensive comparative legal analysis of the models for shaping military legislation regarding service in the Armed Forces of the Federal Republic of Germany and the French Republic. The aim of the research

is to identify the key principles, regulatory mechanisms, and organizational-institutional practices that ensure the effective functioning of the military service institution under conditions of democratic governance, as well as to explore the prospects for their adaptation in Ukraine. The methodological foundation of the study is based on an interdisciplinary approach that integrates comparative legal analysis, elements of institutional theory, and the concept of democratic civilian control over the armed forces. The analysis encompasses constitutional provisions, special laws, disciplinary codes, the practices of conscription and contract-based service, parliamentary oversight mechanisms, the status and functions of military ombudsmen, and the models of social protection for military personnel in Germany and France. The article generalizes the main features of the German model as a multi-level and normatively codified system with strict ex-ante control by the Bundestag, which guarantees a high level of transparency and accountability, though it requires flexibility during fast-paced operations. The French approach is characterized as more mobile and socially oriented, with a strong executive component and emphasis on the professionalization of the armed forces, albeit with significant restrictions on the political rights of service members. A SWOT analysis of the legal models of Germany and France is conducted in the context of their potential adaptation to the Ukrainian legal environment. The findings highlight that the most relevant elements for Ukraine include a parliamentary mandate for the deployment of armed forces, the establishment of a military ombudsman, flexible models of short-term voluntary service, a unified system of social guarantees, and mandatory programs for the professional reintegration of discharged service members. It is emphasized that the implementation of individual mechanisms drawn from German and French experience requires legal adaptation, careful consideration of national realities, security threats, and existing institutional capacity. The adoption of these reforms is expected to strengthen democratic control, enhance combat readiness, and restore public trust in military institutions during wartime and post-war recovery.

Keywords: military legislation, military ombudsman, democratic oversight, Armed forces, personnel security, defense policy, parliamentary control, legal status of a serviceman, professionalization of the army, social guarantees.

Постановка проблеми. Сучасний етап трансформації сектору безпеки і оборони України, зумовлений триваючою війною, вимагає переосмислення підходів до правового регулювання військової служби. Ефективна система військового законодавства є однією з ключових передумов професіоналізації збройних сил, забезпечення балансу між обороноздатністю держави та дотриманням прав військовослужбовців, а також адаптації до стандартів НАТО. У цьому контексті особливу наукову цінність має досвід країн Європейського Союзу, зокрема Федеративної Республіки Німеччини та Французької Республіки, які мають усталені моделі військової служби,

відзначаються високим рівнем парламентського контролю за військом та широкою системою соціально-правових гарантій.

Водночас в Україні процес оновлення військового законодавства часто здійснюється фрагментарно, без належної опори на порівняльно-правовий аналіз ефективних міжнародних моделей. Недостатньо дослідженими залишаються такі аспекти, як правовий статус військовослужбовця у країнах-членах НАТО, механізми цивільного контролю над збройними силами, специфіка соціального захисту контрактників, системи професійного відбору та військової кар'єри. Відтак постає наукова проблема – виявити структурні й змістовні особливості формування військового законодавства ФРН та Франції, з метою окреслення можливостей використання цього досвіду в умовах реформування нормативно-правового поля Збройних Сил України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень і нормативних джерел засвідчує, що підходи до формування військового законодавства у ФРН і Франції характеризуються поступовим переходом до професіоналізованих моделей служби, розбудовою парламентського нагляду та збереженням конституційного балансу між урядовими та військовими повноваженнями. У роботах Б. Боєна (2003) [3; 4] визначено, що професіоналізація армій Франції була не лише функціональним процесом, а й соціополітичним зрушенням, яке трансформувало відносини між армією і суспільством. П. Веннесон (2003) [22] наголошував на збереженні певного розриву між цивільною та військовою сферами у Франції попри формальну інтеграцію. Нормативну основу функціонування французької військової служби становить Конституція 1958 року [5], Закон № 2005-270 від 24 березня 2005 року про загальний статус військовослужбовців [12], а також Закон № 97-1019 від 28 жовтня 1997 року, що реформував строкову службу [13]. Специфіку правового регулювання деталізовано в Кодексі оборони [11; 18]. У Німеччині ключові положення містяться в статті 87а Основного закону [2], Законі про військову службу 1956 року з оновленнями 2023 року [20], а також у нещодавно запропонованій моделі вибіркової добровільної служби [14]. Аналітична записка наукової служби Бундестагу (2023) [9] підкреслює обмеженість юрисдикції військових судів як складову демократичного цивільного контролю. Т. Нотзель і Б. Шрер (2007) [16] розглядають парламентський контроль як інституційну гарантію стримування виконавчої влади, яка в ФРН має важливе значення через участь Бундесверу в міжнародних операціях. Положення Постанови Верховної Ради України № 4506-IX від 18.06.2025 [1] у цьому контексті ілюструє адаптацію подібних підходів до українських реалій – шляхом розбудови прозорих механізмів контролю за отриманням міжнародної військової допомоги.

Метою дослідження є системний аналіз досвіду формування військового законодавства щодо проходження військової служби у Збройних силах Федеративної Республіки Німеччини та Французької Республіки з

метою виявлення ключових принципів, нормативно-правових механізмів та організаційних моделей, що забезпечують ефективне функціонування інституту військової служби.

Методологія дослідження. Методологічною основою статті є поєднання міждисциплінарного, компаративного та функціонального підходів, що дозволяє дослідити правові моделі проходження військової служби у ФРН та Франції в комплексі з їх інституційним контекстом і можливостями адаптації в Україні. Дослідження базується на нормативно-правовому аналізі, в межах якого опрацьовано чинні акти військового законодавства обох країн – зокрема, Закон про військову службу Німеччини (Soldatengesetz), Конституцію ФРН (Основний закон), французький Code de la Défense та низку супутніх актів. У межах компаративного методу здійснено порівняльний аналіз ключових параметрів військової служби: механізмів призову й комплектування, правового статусу військовослужбовця, парламентського контролю за застосуванням збройних сил, функціонування інституту військового омбудсмена, соціального забезпечення та процедур звільнення зі служби. Аналіз проведено як на рівні нормативного змісту, так і крізь призму інституційної практики, що дозволяє зробити висновки не лише про формальні моделі, а й про їх ефективність у реальних умовах функціонування. Також застосовано елементи інституційного аналізу, які дали змогу оцінити взаємодію правових норм із механізмами цивільного контролю, адміністративного управління та демократичного врядування. Особливу увагу приділено концепції *ex-ante* парламентського контролю у ФРН, як одній із ключових засад демократичного використання збройних сил. З метою оцінки релевантності та адаптивності виявлених елементів до українського контексту використано інструмент SWOT-аналізу. Такий підхід дозволив виявити сильні та слабкі сторони розглянутих моделей, а також окреслити потенційні можливості й загрози для їх впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу. Після Другої світової війни німецьке законодавство ФРН навмисно вибудовувало захисні запобіжники проти мілітаризації держави. Центральними опорами даної конструкції стали конституційне закріплення парламентського контролю, спеціальний статус військовослужбовців, а також чітка ієрархія дисциплінарно-судових інститутів. Така багаторівнева модель, на думку Г. Борна, дозволяє збалансувати потреби безпеки й демократичну підзвітність [17] – аргумент, з яким ми переважно погоджуємося, хоча вважаємо, що сучасні гібридні виклики потребують гнучкіших механізмів реагування, ніж це пропонує класична концепція DCAF.

Насамперед, Основний закон (Grundgesetz) у ст. 87a уперше дозволив створення Бундесверу тільки в 1955 році, одразу обмеживши його чисельність бюджетною процедурою та передбачивши окремі режими застосування сили – оборонний, внутрішній і катастрофічний. Відтак парламент отримав реальне

право «останнього слова» щодо будь-якого розгортання військ [2]. Таким чином конституція ФРН заклала принцип «парламентської армії», що, за висновком Т. Нотзеля і В. Шрера, став наріжним каменем довіри громадян до Збройних сил. Ми частково погоджуємося з авторами: модель справді працює для традиційних операцій, однак швидкі місії NRF або EU Battlegroups уже змушують Бундестаг шукати процедурні «шлюзи», аби не втратити оперативну мобільність [16].

Другий блок становить Закон «Про статус військовослужбовців» (Soldatengesetz), який кодифікує права, обов'язки та етичні стандарти «Innere Führung» [20]. Д. Доротея відзначила, що кожна редакція 2021-2025 років послідовно зміцнює соціальні гарантії та механізми захисту прав людини – від розширення дискримінаційних заборон до підвищених компенсацій за поранення [12]. Погоджуючись із її висновком про посилення соціального пакету, усе ж вважаємо, що значна кількість дрібних поправок ускладнює практичне застосування закону на рівні рот і батальйонів, де кадровики часто не встигають за нормативними змінами.

Третю опору системи формував Закон «Про обов'язок проходження військової служби» (Wehrpflichtgesetz). Загальний призов 1956-2011 років дозволив створити резерв підготовлених кадрів, однак з 1 липня 2011 року був призупинений на підставі «Military Law Amendment Act 2011». Як показує парламентський стенограмний аналіз [21] та огляд Бібліотеки Конгресу США [7], рішення мало на меті перейти до професійної армії, підвищити мотивацію й знизити витрати на логістику масового призову. Наша оцінка частково критична, оскільки економія ресурсів стала очевидною, проте кадровий дефіцит у технічних спеціальностях, який виник після 2016 року, змусив уряд запровадити розширені бонуси за контракт.

Не менш вагомою складовою правової архітектури є система військової юстиції. Військовий дисциплінарний кодекс (Wehrdisziplinarordnung) і Військовий карний кодекс (Wehrstrafgesetz) закріплюють багаторівневі процедури: від дисциплінарних стягнень командира до розгляду серйозних порушень у Федеральному суді м. Кемптен, що забезпечує процесуальну незалежність [6]. Дослідження Бундестагу відзначає, що об'єднання дисциплінарного й кримінального інструментарію підвищило правову визначеність і наблизило стандарти до цивільного процесу [9]. Погоджуємося з тезою про зростання прозорості, додаючи, що доступ військовослужбовця до омбудсмена Бундестагу став важливим «запобіжником» проти зловживань командування.

Окремої уваги заслуговує інститут парламентського контролю. Наукові праці Т. Нотзель, Б. Шрер та Г. Борн показують, що німецька модель поєднує жорсткий мандат Бундестагу на зовнішні операції з внутрішнім механізмом «Innere Führung», який розглядає солдата як «громадянина у формі» [16]. Цим Німеччина суттєво відрізняється від континентальних традицій, у яких армія часто підпорядковується виконавчій владі [15]. Разом із тим, останні

напрацювання О. Акімова демонструють, що схожі підходи до щорічного парламентського рев'ю та інституту Service Complaints Ombudsman успішно функціонують і у Великобританії, підсилюючи правозахисний компонент військової служби [23]. Ми підтримуємо висновок про ефективність подвійного контролю, проте вважаємо, що сучасні багатодоменні операції вимагають оперативніших процедур – можливим компромісом може стати попереднє «рамкове» схвалення контингенту з подальшим ретроспективним контролем, як це вже практикує Франція.

На підставі здійсненого аналізу можна дійти висновку, що конституційно-правова модель організації військової служби у ФРН є багаторівневою та збалансованою, з чітким розподілом повноважень і запобіжниками від зловживань. Вона базується на таких ключових елементах:

- жорсткий парламентський контроль над збройними силами, закріплений у статті 87a Основного закону (Grundgesetz), яка встановлює, що Бундесвер є оборонною армією та підпорядковується цивільному керівництву навіть у воєнний час. Закон забезпечує демократичну легітимність будь-яких військових дій та виняткову роль Бундестагу в прийнятті рішень про застосування сили;

- детально унормований правовий статус військовослужбовця у Законі про військову службу (Soldatengesetz), що визначає права, обов'язки, дисциплінарну відповідальність, механізми апеляції та захисту прав особового складу. Такий рівень правової деталізації унеможливорює правову невизначеність під час проходження служби;

- гнучке управління кадровими потоками через механізм призупиненого, але не скасованого загального військового обов'язку (Wehrpflicht), що дозволяє налагодити баланс між професійною армією та можливістю швидкої мобілізації, тим самим забезпечує резерв людського ресурсу у разі надзвичайних обставин;

- наявність процедурно незалежної військової юстиції, яка діє через інституційно окремі структури дисциплінарного судочинства, а також через функціонування інституту парламентського уповноваженого з питань збройних сил (Wehrbeauftragter), що є унікальною формою контролю за дотриманням прав військовослужбовців.

Таким чином, правове поле військової служби у ФРН створює ефективну конструкцію балансу між оборонною спроможністю держави та демократичною відповідальністю інституцій. Для України найбільш релевантними елементами є парламентська модель затвердження рішень про участь у бойових операціях та інституціоналізація військового омбудсмена як механізму незалежного контролю за дотриманням прав військовослужбовців. Водночас непряме копіювання практики призупинення загального військового обов'язку, без формування альтернативної кадрової моделі, може створити критичні ризики:

- зниження кількісного та якісного складу резерву;
- ослаблення соціального престижу служби;
- зменшення готовності до тривалих конфліктів.

Отже, досвід ФРН демонструє стратегічну цінність системного, багаторівневого та юридично захищеного підходу до формування військової служби, який може бути адаптований Україною з урахуванням власних безпекових викликів та нормативного поля.

У французькій правовій традиції питання оборони історично пов'язується з доктриною «*réserve présidentielle*», за якої глава держави є гарантом незалежності та цілісності країни, тоді як уряд і парламент виконують контрольні та бюджетні функції. Конституція 1958 року у статті 15 покладає на Президента командування збройними силами, а стаття 35 (у редакції реформи 2008 року) зобов'язує виконавчу владу вже за три дні після початку зарубіжної операції поінформувати парламент і, якщо місія триває понад чотири місяці, отримати його схвалення на продовження, що суттєво посилює демократичний нагляд над силами, не зменшуючи оперативної гнучкості [5]. На даному конституційному каркасі вибудовано кодифіковану систему оборонного права: Книга I «*Statut général des militaires*» та інші книги *Code de la Défense* деталізують компетенції міністра, Генерального штабу і контролюючих інстанцій [11].

Принагідно зазначити, що рішення про перехід від змішаної (призовно-контрактної) до суто професійної моделі ухвалив президент Ж. Ширак у 1996 році. Поступово його закріпили серія законів 1996-2001 років, ключовим з яких стала *Loi № 97-1019* від 28 жовтня 1997 року, що фактично призупинила загальний обов'язок служби для поколінь, народжених після 1978 року [13]. Б. Боєн пояснює дану реформу комплексом політичних та соціологічних причин: зниженням зовнішньої загрози після «холодної війни», потребою висококваліфікованих кадрів для експедиційних операцій та скороченням оборонного бюджету [3]. Ми погоджуємося з автором у частині функціональних мотивів, проте акцентуємо, що перехід на контракт дозволив планувати витрати циклічно, а не через пікові призовні кампанії. П. Веннесон, досліджуючи суспільно-політичні наслідки відмови від призову, застерігав про потенційний «розрив цивільно-військових відносин», якщо армія втратить широке соціальне представництво [22]. Частково погоджуючись, відзначимо, що обмежені резервні контракти та «*journée défense et citoyenneté*» (одноденний обов'язковий інструктаж громадян) покликані мінімізувати цей розрив, але їхня ефективність досі дискусійна.

Центральним актом, який фіксує правовий статус військовослужбовця, став *Statut général des militaires*: спершу ордонанс 1972 року, згодом Закон № 2005-270 [12]. Документ формулює подвійний підхід – суворі обмеження основних свобод (страйку, профспілок, політичних виступів) компенсуються розширеною системою соціальних гарантій, включно з реабілітаційними

виплатами та пільговим пенсійним режимом. Code de la Défense вважає таку «асиметрію прав і компенсацій» необхідною умовою підтримання дисципліни й бойової готовності. Ми поділяємо логіку балансу, проте звертаємо увагу, що в епоху гібридних конфліктів інформаційні обмеження (зокрема щодо користування соцмережами) потребують гнучкішого, ризик-орієнтованого регулювання.

Дисциплінарна й судова система у Франції інтегрована в Code de la Défense: Livre IV регулює дисциплінарні стягнення, а військові злочини підсудні звичайним кримінальним судам зі спеціалізованими колегіями [11]. Така модель підвищує процесуальну прозорість і водночас зберігає військову специфіку покарань. Відсутність окремої військової юстиції контрастує з німецьким підходом і свідчить про глибшу інтеграцію армії у цивільну правову систему – обставину, яку, на наш погляд, слід урахувати при розбудові інституту військових судів в Україні.

У межах парламентського контролю Франція застосовує «постфактум-плюс» механізм: уряд оперативно розгортає війська, але вже через чотири місяці змушений отримати мандат парламенту на продовження. П. Веннесон підкреслює, що такий компроміс дозволяє утримати баланс між виконавчою мобільністю і демократичною легітимністю [22]. Ми вважаємо модель дієвою для експедиційних місій, однак для колективної оборони типу статті 5 НАТО доцільно передбачити «рамкові» мандати, аби уникнути затримок у разі масштабної кризи.

Підсумовуючи аналіз французької моделі правового регулювання проходження військової служби, доцільно виділити такі її структурні характеристики, що у своїй сукупності формують ефективну та збалансовану систему управління збройними силами:

- *конституційна модель верховенства виконавчої влади з інструментами парламентського нагляду*: Президент Республіки відповідно до Конституції Франції має провідну роль у сфері оборони, зокрема як верховний головнокомандувач (ст. 15), а також очолює Раду оборони та національної безпеки. Водночас парламент здійснює постфактум-контроль за зовнішніми операціями через обов'язкове інформування та голосування щодо продовження військових місій понад 4 місяці (ст. 35 Конституції Франції). Така комбінація забезпечує оперативність рішень у сфері безпеки з одночасним демократичним контролем;

- *контрактна модель комплектування військ із соціально орієнтованим забезпеченням*: французькі збройні сили функціонують на основі добровільної служби за контрактом. Держава пропонує військовослужбовцям комплексну систему соціального забезпечення, що включає пенсійне страхування, медичне обслуговування, програми перепідготовки для переходу у цивільну

сферу, а також підтримку після звільнення. Такий підхід сприяє залученню мотивованого персоналу та зниженню рівня соціальної вразливості.

– *інтеграція дисциплінарної та судової юрисдикції у рамки загальноцивільного права*: на відміну від багатьох інших держав, у Франції не існує окремої військової юстиції у мирний час. Військовослужбовці підлягають загальній системі правосуддя, що функціонує на основі цивільного та кримінального кодексів, із залученням спеціалізованих суддів, які мають досвід у справах, пов'язаних із військовою службою. Це забезпечує підзвітність армії суспільству та запобігає ізоляції збройних сил як автономного інституту;

– *спроможність до оперативного розгортання військових контингентів за межами країни*: французька система дозволяє гнучко і швидко реагувати на зовнішні виклики без надмірної зарегульованості процесів прийняття рішень. Така особливість особливо важлива в умовах участі в міжнародних операціях, зокрема в рамках НАТО, ООН чи операцій ЄС;

– *баланс між цивільним контролем і військовою професіоналізацією*: завдяки правовим механізмам, що поєднують виконавчий пріоритет, парламентський моніторинг та правову підзвітність, у Франції досягається стабільний баланс між забезпеченням безпеки держави та недопущенням «відособлення» армії як закритої корпорації.

Французький досвід формування законодавчої бази проходження військової служби демонструє ефективну симбіозу між демократичним наглядом, професіоналізацією військової служби та забезпеченням високих соціальних стандартів для військовослужбовців. Така модель є релевантною для України в контексті реформування власного сектору оборони, зокрема з огляду на потребу посилення парламентського контролю, удосконалення механізмів підзвітності та модернізації системи соціального забезпечення військових.

Порівняти сучасні моделі проходження військової служби у ФРН та Франції означає вийти за межі формальних дат призупинення або скасування призову й зосередитися на тому, як ці рішення змінили баланс між ефективністю оборони, демократичним контролем і соціальним контрактом із військовослужбовцем.

Упродовж 1956-2011 років Німеччина дотримувалася гібридної моделі, тому масовий призов комбінувався з ядром добровольців і професіоналів. Переломним став законопроект, що 1 липня 2011 року призупинив Wehrpflicht і перетворив Бундесвер на «армію охочих» – гнучкі контрактні терміни 7-23 місяці сьогодні слугують «воротами» перед повноцінною кар'єрою [7]. Франція ж ще у 1997 році ухвалила Закон № 97-1019, а до 2001 року остаточно завершила професіоналізацію, скоротивши особовий склад із 236 тисяч (60% призовників) до приблизно 140 тис. контрактників; соціолог Б. Боен пояснив рішення зміною геостратегії після «холодної війни» й потребою високо-

спеціалізованих кадрів [4] – із такою аргументацією погоджуємося, хоча додаємо, що бюджетний фактор був не менш визначальним.

Режим парламентського контролю демонструє дзеркальне співвідношення швидкості та глибини нагляду. Німецька «Parlamentsarmee» вимагає ex ante мандату Бундестагу на кожне закордонне розгортання, а системі підзвітності додано інститут Уповноваженого збройних сил. Франція після конституційної реформи діє за схемою «спершу мобільність, потім контроль»: уряд повідомляє парламент через 3 дні після початку операції й зобов'язаний отримати дозвіл, якщо місія триває понад 4 місяці.

Правовий статус та соціальні гарантії в обох країнах формують «пакет взаємності». У ФРН Soldatengesetz поєднує сувору службову дисципліну з розвиненою системою допомог: компенсація травм, оплачуване профнавчання та житлові дотації – підхід, який Бундестаг оцінює як «інвестицію в людський капітал». Варто зазначити, що велика кількість дрібних правок ускладнює практику на рівні батальйонів. Французький Statut général des militaires, навпаки, обмежує політичні та страйкові права військових, компенсуючи це підвищеною пенсійною формулою, сімейними надбавками й сервісом «підготовки до цивільної кар'єри». Ми частково погоджуємося з позицією Міноборони Франції про «незмінний баланс прав і обов'язків», проте вважаємо, що жорсткі інформаційні обмеження потребують перегляду в епоху соціальних мереж.

Кар'єрний розвиток також має відмінні акценти. Німеччина пропонує чотири стандартні траєкторії – доброволець, короткостроковий контракт, професійний військовий та резервіст. Останні урядові пропозиції про часткове поновлення призову спрямовані саме на заповнення технічного дефіциту в підрозділах кібер- та ППО. Франція акцентує на вертикальній моделі: конкурсна школа NCO, офіцерський корпус École Spéciale Militaire de Saint-Cyr та система модульних курсів, а для договірних сержантів діє обов'язкова програма «Parcours de reconversion» за два роки до завершення служби – практику, яку доцільно адаптувати в Україні для сприяння реінтеграції ветеранів [10].

Зважаючи на виявлені особливості, доцільно узагальнити ефективність механізмів демократичного контролю за військовою сферою у порівняльній формі (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика механізмів демократичного цивільного контролю за військовою сферою у Франції та ФРН

Критерій порівняння	Франція	Німеччина	Оцінка ефективності
Цивільний контроль над армією	Президент – головнокомандувач, із делегованими функціями уряду	Парламентський контроль через Бундестаг, федеральний канцлер підпорядковує армію	ФРН: Висока
Роль парламенту у питаннях використання військ	Має обмежений вплив (інформування після операцій)	Обов'язкова згода Бундестагу перед залученням армії за кордоном	ФРН: Висока
Юридичне врегулювання військової служби	Змішана модель: закон 2005 року + фрагменти Кодексу оборони	Повна система: Grundgesetz + Soldatengesetz + підзаконні акти	ФРН: Висока
Гібридність інституційної моделі	Висока: поєднання президентської вертикалі та парламентських механізмів	Помірна: акцент на парламентському контролі, з прозорим розподілом функцій	Франція: Середня
Механізми підзвітності військових структур	Опосередковані – через уряд, звітність міністерства оборони	Прямі – через Комісію оборони, омбудсмена Бундестагу (Wehrbeauftragter)	ФРН: Висока
Рівень прозорості процесів ухвалення рішень	Обмежений – рішення президента часто неопублічні	Високий – дебати, голосування в парламенті	ФРН: Висока
Роль Конституції у визначенні ролі армії	Арт. 15, 35 – декларативно, із гнучкістю виконавчої влади	Чітко закріплено (ст. 87a GG)	ФРН: Висока

Авторська розробка.

Як свідчить таблиця, модель цивільного контролю у ФРН характеризується вищим ступенем прозорості, парламентської участі та правового унормування. У Франції натомість спостерігається гібридна модель, в якій виконавча влада (особливо президент) має більші повноваження щодо військових рішень, що знижує рівень демократичної підзвітності.

Аналіз військового законодавства ФРН і Франції дозволяє виявити сильні та слабкі сторони правового оформлення служби, можливості для

адаптації досвіду до українських реалій та потенційні загрози впровадження іноземних моделей без урахування національного контексту. Нижче подано систематизовану порівняльну оцінку у форматі SWOT, яка дозволяє виявити напрями реформування українського законодавства у сфері військової служби з опорою на найкращі практики.

Таблиця 2

SWOT-аналіз правових моделей військової служби ФРН і Франції у контексті їх адаптації до України

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Німецька модель парламентського контролю (ex ante мандат на застосування сили) забезпечує прозорість та демократичну легітимність рішень.	У ФРН: повільність процедур затвердження військових місій створює ризики втрати оперативної ініціативи в кризових ситуаціях.
Французький підхід до професіоналізації армії поєднаний із розвиненою системою соціальних гарантій та програм реінтеграції.	У Франції: надмірне обмеження політичної та інформаційної активності військовослужбовців викликає питання щодо балансу прав.
Наявність інституту військового омбудсмена у ФРН як незалежного парламентського контролера.	Часті правки до законодавства (особливо у Soldatengesetz) ускладнюють практичне застосування на рівні військових частин.
Уніфікована та кодифікована структура військового права (особливо у Франції – Code de la Défense).	Відсутність військової юстиції у Франції ускладнює притягнення до відповідальності в умовах воєнного стану.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Інституціоналізація ex-ante парламентського контролю в Україні може підвищити прозорість та суспільну довіру.	Ризик механічного копіювання моделей без врахування національних реалій (наприклад, відсутність резерву через скасування призову).
Створення військового омбудсмена в Україні сприятиме правозахисному супроводу служби.	Надмірне ускладнення кадрових процедур через складність імплементації іноземного законодавства.
Запровадження гнучкої короткострокової служби з подальшим добором у професійну армію (за зразком FR та DE).	Несприйняття змін серед частини командного складу ЗСУ через брак інформаційної підтримки або інституційного опору.
Використання соціального пакета як інструменту стабілізації особового складу й повернення ветеранів до цивільного життя.	Загроза підміни правових гарантій політичними деклараціями без реального виконання на практиці.

Авторська розробка.

Проведений SWOT-аналіз демонструє, що моделі ФРН та Франції у сфері правового регулювання військової служби мають значний потенціал для

адаптації в Україні. Водночас імплементація окремих елементів потребує глибокої правової адаптації, публічного консенсусу та політичної волі. Найбільш перспективними виглядають німецький інститут парламентського контролю та військового омбудсмена, а також французькі програми соціальної підтримки та перепідготовки військових. Проте будь-яка реформа повинна базуватись на національній специфіці та враховувати виклики повномасштабної війни, тривалого бойового навантаження та необхідності оперативного реагування.

Узагальнюючи, німецька модель демонструє максимальний демократичний контроль і гнучке використання змішаних кадрових інструментів, зберігаючи при цьому ризик оперативної затримки та брак спеціалістів. Французька ж забезпечує оперативну мобільність і цілісний соціальний пакет, але покладає більшу довіру виконавчій владі й жорсткіше обмежує громадянські свободи військових. Для України практично значущими виглядають: німецькі механізми парламентського мандату та омбудсмена, французькі програми професійної перепідготовки й чітка класифікація компенсацій за особливі умови служби. Їх поєднання може стати основою цілісної моделі, що захищатиме права військовослужбовця і водночас забезпечить ЗСУ кадрами, здатними діяти у швидкоплинних багатодоменних операціях.

Переорієнтація нормативно-правової бази Збройних Сил України на стандарти НАТО відбувається паралельно з безпрецедентним бойовим досвідом і гострою потребою в довірі суспільства до армії. У цій ситуації досвід ФРН і Франції є показовим: Німеччина демонструє максимальну прозорість через парламентську опіку над «армією громадян», тоді як Франція поєднала оперативну гнучкість професійної сили з жорстким, але зрозумілим соціальним пакетом для військових.

Німецький приклад насамперед цінний інститутом парламентського експост-та-ексанте контролю. Максимальна прозорість обмінюється на втрату маневреності, тому ризик затримок у кризових ситуаціях можна мінімізувати механізмом, який Бундестаг обговорює паралельно з планом міністерства оборони про селективну шести-семимісячну службу для 5-10% юнаків і дівчат, покликаних зміцнити резерв [14].

Для України це означає доцільність кодифікувати у Законі «Про парламентський контроль у сфері національної безпеки» обов'язок попереднього голосування щодо застосування військ поза межами держави і, водночас, запровадити інститут військового омбудсмена з правом невідкладного доступу до частин – функцію, яка сьогодні фрагментарно виконується комітетом Верховної Ради та Уповноваженим ВРУ з прав людини. Постанова № 4506-IX про посилення контролю за міжнародною військовою допомогою вже задає правовий прецедент прозорості, але не охоплює питань моралі та дисципліни в бойових підрозділах [1].

Французький досвід корисний у площині професіоналізації. Statut général des militaires чітко балансує обмеження політичної активності та права на страйк розширеними компенсаціями: надбавками за кампанії, пільговою пенсійною формулою та гарантованим «congé de reconversion» на 120 робочих днів для цивільної підготовки. Практично для України це означає: по-перше, закласти в Дисциплінарний статут норму про оплачувані курси перепідготовки за два роки до завершення контракту; по-друге, розгорнути в Міноборони агенцію «Ветеран-мобіліті» на зразок французької Défense Mobilité, яка супроводжує перехід на цивільний ринок праці; по-третє, *унормувати спеціальні надбавки й страховий пакет для підрозділів кібер- та ППО, де високий попит на фахівців можна задовольнити лише конкурентними умовами.*

Нарешті, обидві моделі демонструють різні підходи до рекрутингу резерву. Німецька селективна служба пропонує короткий контракт як тест перед кар'єрою, тоді як Франція утримує резерв за рахунок цільових бонусів і гнучких часткових контрактів. На нашу думку, для України оптимальною виглядає гібридна схема: добровільна базова підготовка 6-8 місяців з перспективою довгострокового контракту, поєднана з обов'язком роботодавця зберігати за резервістом робоче місце, що вже передбачено в низці проєктів змін до Закону «Про мобілізаційну підготовку».

Таким чином, проведений аналіз німецької моделі військового управління, заснованої на принципах парламентського контролю та гарантованого правового захисту військовослужбовців, у поєднанні з французьким акцентом на соціальні гарантії, адаптацію до цивільного життя та гнучкість проходження служби, дозволяє сформулювати низку рекомендацій для України. Зокрема, доцільним є:

- *інституціоналізація превентивного парламентського контролю (ex-ante) за застосуванням ЗСУ:* пропонується законодавче закріплення обов'язку Кабінету Міністрів України отримувати мандат Верховної Ради перед направленням військових контингентів у бойові дії або за межі держави. Такий підхід, як у ФРН, сприятиме підвищенню демократичної легітимності рішень у сфері безпеки та оборони;
- *створення інституту незалежного військового омбудсмена:* аналогом німецького Wehrbeauftragter має стати автономний орган із парламентським мандатом, уповноважений захищати права та свободи військовослужбовців, здійснювати моніторинг умов служби, реагувати на звернення та ініціювати перевірки без втручання військового командування;
- *запровадження короткострокової (гнучкої) служби як кадрового фільтра та мобілізаційного резерву:* французький досвід «служби за контрактом на 6-12 місяців» (Service militaire volontaire) демонструє ефективність відбору мотивованих осіб до професійного війська через добровільні, обмежені за тривалістю форми служби. Це може слугувати основою для створення сучасного кадрового резерву в Україні;

– *закріплення обов'язкового пакета заходів професійної реінтеграції контрактників*: на зразок французької системи *reconversion professionnelle*, доцільно розробити та впровадити у законодавство програми перепрофілювання, психологічної підтримки, пільгового доступу до вищої освіти та працевлаштування військовослужбовців після завершення контракту.

Синергетичне впровадження зазначених механізмів – парламентського контролю, інституту військового омбудсмена, гнучкої моделі служби та програм професійної реінтеграції – дозволить посилити демократичну підзвітність у сфері оборонної політики, забезпечити реальний правовий і соціальний захист військовослужбовців під час проходження служби, оптимізувати кадрову структуру Збройних Сил України через добровільну модель набору, забезпечити виконання ключових критеріїв Північноатлантичного альянсу, зокрема у сферах управління персоналом та дотримання принципів верховенства права, а також сприятиме відновленню суспільної довіри до інституцій сектору безпеки і оборони в умовах тривалої війни та післявоєнного відновлення.

Висновки та пропозиції. У результаті порівняльного аналізу законодавчих підходів Федеративної Республіки Німеччина та Французької Республіки встановлено, що обидві країни пропонують інституційно стабільні, правозахисно орієнтовані та стратегічно цілісні моделі регулювання військової служби. Німецька модель вирізняється наявністю *ex-ante* парламентського контролю за використанням Збройних сил, що забезпечує підзвітність і прозорість ухвалення рішень. У той же час, французька система надає перевагу виконавчій ініціативі з подальшим парламентським контролем, але компенсує це розвиненими механізмами соціального супроводу та професійної реінтеграції військовослужбовців. Обидві країни демонструють важливість створення інститутів, що гарантують права військових, зокрема військових омбудсманів, адаптаційних програм та уніфікованих правових кодексів. Для України зазначений досвід є надзвичайно корисним у контексті реформування сектору безпеки та оборони, а також гармонізації військового законодавства зі стандартами НАТО. Виходячи з цього, доцільним є запровадження в Україні парламентського механізму попереднього голосування щодо участі ЗСУ в бойових операціях, створення інституту незалежного військового омбудсмена, розвиток короткострокових форм добровільної служби з метою формування кадрового резерву, а також нормативне закріплення обов'язкових програм професійної перепідготовки військових, що звільняються. Важливим кроком є і кодифікація національного законодавства у сфері військової служби в єдиний системний кодекс, що дозволить уникнути фрагментарності та забезпечить однакове трактування норм у всіх підрозділах. Таким чином, синергетичне впровадження правових інструментів, апробованих у ФРН і Франції, сприятиме не лише підвищенню обороноздатності України, але й зростанню довіри суспільства до інституцій сектору безпеки в умовах війни та відбудови.

Література:

1. Про деякі питання здійснення парламентського контролю з питань отримання і використання міжнародної військової допомоги під час дії воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 18.06.2025 р. № 4506-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4506-20#Text>
2. Art. 87a GG — *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. Letzte Änderung durch Artikel 1 G. vom 22.03.2025 (BGBl. I Nr. 94), in Kraft seit 24.05.1949. Zugriff am 19. August 2025. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_87a.html
3. Boëne, B. The Professionalization of the Armed Forces. *Revue française de sociologie*, 2003, № 4 (Vol. 44), p. 647-693. URL: <https://shs.cairn.info/journal-revue-francaise-de-sociologie-1-2003-4-page-647?lang=en>
4. Boëne, Bernard. La professionnalisation des armées : contexte et raisons, impact fonctionnel et sociopolitique. *Revue française de sociologie*, 2003, vol. 44, no 4, pp. 647–693. DOI: 10.3917/rfs.444.0647
5. France 1958 (rev. 2008) Constitution – Preamble and Articles. *Constitute* (The Comparative Constitutions Project). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008
6. Germany Fact Sheet – UN Peacekeeping. United Nations Peacekeeping (Department of Peace Operations). URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/germany_fact_sheet_20181212.pdf
7. Gesley, Jenny. 60 Year Anniversary of the German Compulsory Military Service Act. In *Custodia Legis* (Law Librarians of Congress). 2016. URL: <https://blogs.loc.gov/law/2016/07/60-year-anniversary-of-the-german-compulsory-military-service-act/>
8. Gesley, Jenny. Anniversary of the German Basic Law. In *Custodia Legis* (Law Librarians of Congress), 23 May 2017. URL: <https://blogs.loc.gov/law/2017/05/anniversary-of-the-german-basic-law/>
9. Legal Regulation and Jurisdiction of Military Courts in Germany. *Wissenschaftliche Dienste des Deutschen Bundestages, Fachbereich WD 2 – Auswärtiges, Völkerrecht Verteidigung Kurzinformation*. 2023. URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/953184/WD-2-040-23_EN-pdf
10. Les avantages de l'armée de Terre. *S'engager.fr* – Site de recrutement de l'armée de Terre. URL: <https://www.sengager.fr/editos/les-avantages-de-l-armee-de-terre>
11. Livre Ier : Statut général des militaires (articles L 4111-1 à L 4153-3). *Légifrance – le service public de la diffusion du droit* (Code de la défense, Partie législative). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071307/LEGISCTA000006137720/
12. Loi n 2005-270 du 24 mars 2005 portant statut général des militaires. *Légifrance – le service public de la diffusion du droit* (*Journal officiel de la République française*), JORF n 72, 26 mars 2005. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000808186>
13. Loi n 97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national. *Légifrance – le service public de la diffusion du droit* (*Journal officiel de la République française*), JORF n 260, 8 novembre 1997. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000368950>
14. Marsh, Sarah. Germany proposes new selective military service to boost defence. *Reuters*, 2024. <https://www.reuters.com/world/europe/germany-proposes-new-voluntary-military-service-boost-defence-2024-06-12/>
15. Mission and Tasks of the Bundeswehr. *About Bundeswehr* (Bundeswehr). <https://www.bundeswehr.de/en/about-bundeswehr/mission-and-tasks-bundeswehr>
16. Noetzel, T., & Schreier, B. Parliamentary control of the Bundeswehr. *SWP Comments*, No. 4/2007. *Stiftung Wissenschaft und Politik – SWP, German Institute for International and Security Affairs*, Feb. 2007. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/256025/1/2007_C04.pdf

17. Parliamentary oversight of the security sector : principles, mechanisms and practices / editors-in-chief Philipp Fluri (Switzerland), Anders B. Jonsson (Sweden) ; editor and lead author Hans Born (Netherlands). – Geneva: Inter-Parliamentary Union ; Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2003

18. Section 2 : Exercice d'activités privées ou d'activités accessoires (Articles R*4122-14 à R4122-33). Code de la défense, Partie réglementaire. Légifrance – service public de la diffusion du droit. Version en vigueur au 27 septembre 2008. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGISCTA000019528707>

19. Soldatenentschädigungsgesetz – das ändert sich zum 01.01.2025. Bundeswehr – Organisation, Personal. URL: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/personal/seg-interview-5862718>

20. Soldatengesetz (SG) vom 14. August 1956 (BGBl. I S. 651), zuletzt geändert durch Artikel 2 des Gesetzes vom 4. Dezember 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 330). URL: <https://www.buzer.de/gesetz/2246/l.htm>

21. The Suspension of Universal Conscription (March 24, 2011). German History in Documents and Images (German Historical Institute, Washington DC). URL: <https://germanhistorydocs.org/en/a-new-germany-1990-2023/the-suspension-of-universal-conscription-march-24-2011>

22. Vennesson, P. Civil–Military Relations in France: Is There a Gap? *Journal of Strategic Studies*. 26(2):29-42. 2003. DOI:10.1080/01402390412331302965

23. Акімов О.О., Андрусак М.В., Русецький Р.Ю., Красота І.В. Аналіз досвіду формування військового законодавства щодо проходження військової служби у Збройних силах Великобританії. *Національні інтереси України*. 2025. № 8(13). С. 20-34. DOI: 10.52058/3041-1793-2025-8(13)-20-34

References:

1. Pro deiaki pytannia zdiisnennia parlamentskoho kontroliu z pytan otrymannia i vykorystannia mizhnarodnoi viiskovoi dopomohy pid chas dii voiennoho stanu [On Certain Issues of Parliamentary Oversight of the Receipt and Use of International Military Aid During Martial Law]: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 18.06.2025 r. № 4506-IX [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated June 18, 2025 No. 4506-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4506-20#Text> [in Ukrainian].

2. Art. 87a GG — *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. Letzte Änderung durch Artikel 1 G. vom 22.03.2025 (BGBl. I Nr. 94), in Kraft seit 24.05.1949. Zugriff am 19. August 2025. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_87a.html

3. Boëne, B. The Professionalization of the Armed Forces. *Revue française de sociologie*, 2003, № 4 (Vol. 44), p. 647-693. URL: <https://shs.cairn.info/journal-revue-francaise-de-sociologie-1-2003-4-page-647?lang=en>

4. Boëne, Bernard. La professionnalisation des armées : contexte et raisons, impact fonctionnel et sociopolitique. *Revue française de sociologie*, 2003, vol. 44, no 4, pp. 647–693. DOI: 10.3917/rfs.444.0647

5. France 1958 (rev. 2008) Constitution – Preamble and Articles. *Constitute* (The Comparative Constitutions Project). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008

6. Germany Fact Sheet – UN Peacekeeping. *United Nations Peacekeeping* (Department of Peace Operations). URL: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/germany_fact_sheet_20181212.pdf

7. Gesley, Jenny. 60 Year Anniversary of the German Compulsory Military Service Act. In *Custodia Legis* (Law Librarians of Congress). 2016. URL: <https://blogs.loc.gov/law/2016/07/60-year-anniversary-of-the-german-compulsory-military-service-act/>

8. Gesley, Jenny. Anniversary of the German Basic Law. In Custodia Legis (Law Librarians of Congress), 23 May 2017. URL: <https://blogs.loc.gov/law/2017/05/anniversary-of-the-german-basic-law/>

9. Legal Regulation and Jurisdiction of Military Courts in Germany. Wissenschaftliche Dienste des Deutschen Bundestages, Fachbereich WD 2 – Auswärtiges, Völkerrecht Verteidigung Kurzinformation. 2023. URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/953184/WD-2-040-23_EN-pdf.

10. Les avantages de l'armée de Terre. S'engager.fr – Site de recrutement de l'armée de Terre. URL: <https://www.sengager.fr/editos/les-avantages-de-l-armee-de-terre>

11. Livre Ier : Statut général des militaires (articles L 4111-1 à L 4153-3). Légifrance – le service public de la diffusion du droit (Code de la défense, Partie législative). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071307/LEGISCTA000006137720/

12. Loi n 2005-270 du 24 mars 2005 portant statut général des militaires. Légifrance – le service public de la diffusion du droit (Journal officiel de la République française), JORF n° 72, 26 mars 2005. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000808186>

13. Loi n 97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national. Légifrance – le service public de la diffusion du droit (Journal officiel de la République française), JORF n° 260, 8 novembre 1997. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000368950>

14. Marsh, Sarah. Germany proposes new selective military service to boost defence. Reuters, 2024. <https://www.reuters.com/world/europe/germany-proposes-new-voluntary-military-service-boost-defence-2024-06-12/>

15. Mission and Tasks of the Bundeswehr. About Bundeswehr (Bundeswehr). <https://www.bundeswehr.de/en/about-bundeswehr/mission-and-tasks-bundeswehr>

16. Noetzel, T., & Schreer, B. Parliamentary control of the Bundeswehr. *SWP Comments*, No. 4/2007. Stiftung Wissenschaft und Politik – SWP, German Institute for International and Security Affairs, Feb. 2007. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/256025/1/2007_C04.pdf

17. Parliamentary oversight of the security sector : principles, mechanisms and practices / editors-in-chief Philipp Fluri (Switzerland), Anders B. Jonsson (Sweden) ; editor and lead author Hans Born (Netherlands). – Geneva: Inter-Parliamentary Union; Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2003

18. Section 2 : Exercice d'activités privées ou d'activités accessoires (Articles R*4122-14 à R4122-33). Code de la défense, Partie réglementaire. Légifrance – service public de la diffusion du droit. Version en vigueur au 27 septembre 2008. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGISCTA000019528707>

19. Soldatenentschädigungsgesetz – das ändert sich zum 01.01.2025. Bundeswehr – Organisation, Personal. URL: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/personal/seg-interview-5862718>

20. Soldatengesetz (SG) vom 14. August 1956 (BGBl. I S. 651), zuletzt geändert durch Artikel 2 des Gesetzes vom 4. Dezember 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 330). URL: <https://www.buzer.de/gesetz/2246/l.htm>

21. The Suspension of Universal Conscription (March 24, 2011). German History in Documents and Images (German Historical Institute, Washington DC). URL: <https://germanhistorydocs.org/en/a-new-germany-1990-2023/the-suspension-of-universal-conscription-march-24-2011>

22. Vennesson, P. Civil–Military Relations in France: Is There a Gap? *Journal of Strategic Studies*. 26(2):29-42. 2003. DOI:10.1080/01402390412331302965

23. Akimov O.O., Andrusyak M.V., Rusetskyi R.Yu., Krasota I.V. Analiz dosvidu formuvannia viiskovoho zakonodavstva shchodo prokhodzhennia viiskovoi sluzhby u Zbroinykh Sylakh Velykobrytanii [Analysis of the experience of forming military legislation on military service in the Armed Forces of the United Kingdom]. *Natsionalni interesy Ukrainy* [National Interests of Ukraine]. 2025; 8(13): 20–34. [in Ukrainian]. DOI: 10.52058/3041-1793-2025-8(13)-20-34

Науково-практичний журнал

«Національні інтереси України»

№ 9(14) 2025

Формат 60х90/8. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 8,2.

Видавець:

ФОП «Жукова Ірина Віталіївна», Свідоцтво серія ДК № 7425 від 09.08.2021 р.